

GJENNOMGRIPENDE ENDRINGER I RETTSSTUDIET

26. november 2017

1 INNLEDNING

Det er den siste tiden vedtatt en rekke, betydelige endringer i rettsstudiet. Disse endringene vil i sterk grad forme dagens og morgendagens rettsstudie og de juridiske studenters hverdag – og legge sterke føringer for dem som skal virke i rettslivet i årtier fremover.

Dette stiller særlige, skjerpede krav til både vedtakenes innhold og gangen frem til vedtaket (saksbehandlingen).

Juridisk Studentutvalg fremmer denne saken for PMR med det mål om å få omgjort og endret en rekke av de vedtak som er fattet. Ankerpunktene mot avgjørelsene går både på saksbehandlingen og deres innhold.

Fellesnevneren for en rekke av endringene er at de ikke er drevet frem av studentmassen eller de vitenskapelig ansatte ved Det juridiske fakultet. Vedtakene har svak forankring og støtte hos studentene. Og det er normalt et dårlig utgangspunkt for gjennomgripende og betydelige endringer.

2 JURIDISK STUDENTUTVALG OG DE KRAV SOM STILLES TIL STUDENTMEDVIRKNING

Studiets utforming er av sentral betydning for studentene; studieutformingen former i stor grad studentenes hverdag og er en viktig premissleverandør. *Juridisk Studentutvalg* er studentenes øverste interesse-, student- og fagpolitiske organ. Utvalget representerer alle studentene, og skal søke å fremme og ivareta studentenes interesser. Virket skjer i overensstemmelse med universitets- og høyskoleloven § 4-1 og øvrige relevante regler.

Bakgrunnen for dette skrevet er både utvalgets bekymringer, allmøtets bekymringer og en rekke klager og misnøyeytringer fra et stort antall studenter.

**Juridisk
Studentutvalg**

3 DE KRAV SOM STILLES TIL STUDENTMEDVIRKNING

Sjablongmessig er de vedtak som er fattet:

- Nytt digitalt eksamensprogram
- Flytting av eksamenslokaler til Silurveien

- Og en rekke spørsmål om digitale hjelpemidler

Mens studentene ved fakultetet har vært involvert utredningsarbeidet knyttet til digitale hjelpemidler, har vi ikke vært involvert i de to første beslutningene.

I universitets- og høyskoleloven § 4-1 fjerde ledd fremgår følgende krav til studentmedvirkning:

"[s]tudentorganet skal høres i alle saker som angår studentene på det aktuelle nivået".

Vi kan vanskelig se at dette kravet til saksbehandlingen er adekvat ivaretatt for valget av Inpera som digitalt eksamensprogram og flyttingen til Silurveien.

4 KORT OM RETTSSTUDIETS UTVIKLING

Det juridiske fakultets historie strekker seg over 200 år, og er en av de eldste disiplinene det undervises i i Norge. Naturligvis har det skjedd endringer i studiet i løpet av denne tidsperioden. Men likevel kan det være grunn til å vise til hva Marit Halvorsen skriver i *Det juridiske fakultet gjennom 200 år*:

"Det juridiske fakultets historie er en beretning kanskje først og fremst om samfunnsengasjement og –ansvar som viser seg i vektlegging av den praktisk rettede undervisning og de vitenskapelig ansattes mange roller i nasjonens rettsliv. Det er også beretningen om endringsvegring og endringsvilje i uløselig sammenblanding, om lærermangel og plassmangel, djerpe faglige beslutninger, undertiden sterk styring fra mer eller mindre selvoppnevnte ledere, stor frihet for både lærere og studenter [...]"

Denne historien skal vi være stolt over. Men når endringsviljen kommer løpende i den form, med det budskap og i den drakt den nå gjør, må vi vise tilbakeholdenhet og overveie beslutningene. Kort og godt utvise det vi gjennom et langt, godt og populært studie drilles i – et godt skjønn.

Det gode skjønn sier i denne sak at en rekke av vedtakene ikke bør ha det innhold de nå har fått.

5 VALG AV DIGITALT EKAMENSPROGRAM

Innfasingen av det nye digitale eksamensprogrammet Inspera er blant de største teknologiske tilbakeskrittene ved Det juridiske fakultet noen gang. Studentene har ikke på noe trinn blitt tatt med i prosessen i vedtakelsen av dette.

Juridisk Studentutvalg innstiller på at man velger å beholde dagens selvutviklede eksamensprogram, for *alle eksamner*.

Det er flere grunner til dette.

For det første er vårt digitale eksamensprogram utviklet av oss, og man har hatt et stort fokus på brukernes behov. Programmet er utviklet *spesielt* for vårt studie og tilpasset rettsstudiets og jusstudentenes behov. Og programmet har blitt forbedret og ytterligere tilpasset gjennom mange år. Sluttresultatet har vært et meget bra program, godt tilpasset våre studenter: det har hatt høy funksjonalitet, vært enkelt å bruke, mulig å håndtere store tekstmengder, enkelt å strukturere tekst og enkelt å bedrive korrektur.

Mange av disse behovene er større ved juridiske eksamener enn ved andre fakulteter. Vårt studie særpreges i forhold til mange andre av forholdsvis store, lange og få eksamener. Dette stiller særlige krav til eksamensprogrammet.

Inspira står tilbake for vårt program på alle områder. Dette er både administrativt ansatte, vitenskapelig ansatte og våre studenter enige om. Det er knapt mulig å bedrive korrektur, og grensesnittet og brukervennlighet er lysår bak vårt eget program. Inspira er heller ikke utviklet – og vil ikke bli videreutviklet – med særlig henblikk på juridiske eksamener. Dette er en følge av at det er en fellesløsning. Slik vi har forstått det, er det heller ikke mulig for programmet å få en rekke av de funksjoner som er en selvfølge for vårt eksamensprogram – og som er en selvfølgelighet for de fleste brukere av tekstbehandlingsprogrammer.

At UiO sentralt ser på Inspira som noe bedre enn slik det var før, beror ene og alene på at sammenlikningsgrunnlaget er skriftlige eksamener på papir.

De av våre studenter som har brukt programmet deler vårt syn på det, og Juridisk Studentutvalg har fått en rekke tilbakemeldinger på programmets uegnethet. Det samme har fakultetet. Vi ble nylige oppmerksomme på – ved en tilfeldighet (!) – at fakultetet sendte ut et evalueringsskjema til alle dem som hadde eksamen i Inspira V17. Her ble det opplyst at mellom 95–99% av alle responderende sa seg misfornøyde med Inspira og at det var et tilbakeskritt i forhold til dagens løsning.

Det er vår sterke bekymring at skulle man ikke gjøre retrett, og vedta at alle eksamener avholdes i vårt digitale eksamensprogram, vil det være en betydelig tilbakegang. Og med fakultetets betydelige fokus på teknisk progresjon, synes vi det er merkelig.

Vi deler også veldig mange studenters bekymring over at Inspera vil påvirke kvaliteten på eksamensbesvarelsene i negativ retning. Programmet vil også bidra til å øke stresset for den enkelte student i en situasjon med et ekstra behov for enkle og brukervennlige løsninger.

Vi har forstått at det har en viss økonomisk side å videreføre vårt program. Skulle det stå på det økonomiske å videreføre eksamensprogrammet, vil vi foreslå en reduksjon av antall vit.asser hvor midlene da øremerkes videreføring av det.

6 EKSAMENSLOKALER

Flyttingen av juridiske eksamener til universitetets sentrale eksamenslokale i Silurveien er langt ifra udelte positivt. Og den har medført en rekke nye utfordringer for våre studenter.

Det er ikke slik at lokalet og fasilitetene er tilpasset juridiske eksamener, snarere slik at man prøver å tilpasse våre eksamener inn der. Dette er feil tilnærming til spørsmålsstillingen.

Vi starter med å vise til bekymringsskrivet som er sendt både dekanatet og rektor, og vedlagt her.

Som studenten her skriver – med full støtte fra utvalget – er det:

”Å avlegge eksamen i et juridisk emne er noe annet enn å ta eksamen i de fleste andre emner på universitetet. Vi har et annet regelverk, og omgivelsene for å ta eksamen i sentrum er også en annen. ...

Dette er ikke tilfellet for Silurveien der jusstudentene blir en liten del av et stort eksamensopplegg. Dette til tross for at vi har en til dels annen eksamensordning, med hjelpemidler, bokkontroll og mulighet til å klage over inndragelser. Å gå fra rolige og trygge omgivelser i sentrum til totalt kaos i Silurveien, der en opplever lite hjelpsomhet og forståelse, er en svært uheldig overgang for studenter ved Det juridiske fakultet.”

Disse grunnleggende forskjellene ivaretas i beskjeden grad i Silurveien. Det er i tillegg betydelig mindre bordplass, hvilket er vanskelig å forklare med det store kildebehovet våre studenter har.

I tillegg sitter våre studenter spredd, og ikke samlet på noen rom, hvilket gjør det enda vanskeligere. Særlig i de trinn som skjer før eksamensoppgaven utleveres. Det er også vanskelig for vakter og studentrepresentanter å ivareta studentenes interesser, hvilket har gitt en rekke uheldige utslag.

Dette skaper også ekstra støy når kandidater fra andre eksamener er ferdige langt tidligere enn våre studenter, og begynner å pakke sammen for å forlate lokalet.

Hele tanken om en ”eksamensfabrikk” fra universitetets side, mener vi er forfeilet. Især når man prøver å innpasse juridiske eksamener med deres kjennetegn (lange eksamener, kildebehov, bokkontroll, ordninger for klager ved inndragelser, behov for pultplass, lang oppmøtetid før eksamen mv.) sammen

med eksamener hvor de øvrige eksamener har eneste krav om at kandidatene møter 15 min før eksamen og ev. har med en penn.

Vi kan ikke se at fordelene ved andre eksamenslokaler – som stort sett bare er litt bedre lesesalskapasitet i eksamensperioden – oppveier alle de negative sider ved dette.

Samlet sett kan vi bare tiltre konklusjonen som klager kommer med i skrivet til rektoratet og dekanatet:

”Etter dette, er det for meg uforståelig at ledelsen ved fakultetet mener det er forsvarlig å sende jusstudenter til Silurveien for å ta eksamen. Dette går mot studentenes ønske, og mange gruer seg til å ta eksamen der fordi de har fått høre om lignende tilfeller. Det er et totalt fravær av informasjon til eksamensvakter og stedansvarlig om tilrettelegging for vår eksamensordning, og Silurveien fremstår ikke som et egnet sted for jusstudenter å ta eksamen”.

Det kan reises spørsmål ved om alle eksamener bør avholdes ved fakultetet eller om noen bør avholdes i Silurveien.

Juridisk Studentutvalg mener at alle eksamener i obligatoriske deler av rettsstudiet fortsatt må holdes i sentrum. Så fremt man får rettet opp i overnevnte svakheter, kan man flytte alle øvrige eksamener til Silurveien. På denne måten får man frigjort en betydelig større lesesalskapasitet samtidig som sikkerhet, trygghet og forutsigbarhet særlig er i forgrunnen ved at de få eksemene som betyr aller mest for studentene og er lengst, fortsatt er i sentrum.

7 DIGITALE HJELPEMIDLER

7.1 INNFØRING?

Om det skal innføres digitale hjelpemidler – og om disse skal fortrenge de skriftlige kildene, jf. pkt. 6.2 – er et grunnleggende spørsmål. En mulig innføring av det, vil være en av de største enkeltstående endringene av rettsstudiet noen gang. Dette stiller rigorøse krav til både prosess og begrunnelse for et slikt vedtak.

Alle deler av fakultetet, vitenskapelig ansatte, studenter og administrativt ansatte, må høres. Det står i mandatet til arbeidsgruppen som skulle vurdere dette ved Det juridiske fakultet at de skulle se særlig på:

”Både av praktiske og faglige hensyn er det således grunn til å vurdere om også hjelpemidlene til skoleeksamen bør gjøres digitale, og da *som et alternativ* til dagens ordning som kun dekker papirbaserte hjelpemidler, og opp mot potensialet for en forenkling av dette. Arbeidsgruppen

bes derfor om å ta *prinsipielt stilling* til om hjelpemidlene *også* bør gjøres digitale, vurdert opp mot fortsatt papirbaserte hjelpemidler” (våre kursiveringer).

Dette aspektet – og etter vårt skjønn den viktigste siden av *hele* arbeidet – er i beskjednen grad fremtredende i gruppens sluttrapport. Gruppen foretar i beskjednen grad de prinsipielle overveininger som mandatet anviser, og i enda mindre grad gjenfinnes overveielser i den skriftlige rapporten deres. Det står på side 5 at:

”I tredje møte diskuterte arbeidsgruppen hvorvidt den innstiller på digitale hjelpemidler og går videre med det. Gruppen var i utgangspunktet positive til å gå videre med en løsning med digitale hjelpemidler ...”.

Noe nærmere om de konkrete beveggrunnene er hovedsakelig fraværende i hele rapporten, selv om det står litt om Silurveien mv. At gruppen langt på vei har bygget på den forutsetning om at det skal innføres, gjenspeiles også i deres beskrivelse av arbeidsgruppens problemstilling på side 3. De skriver her:

”Problemstillingen gruppen står overfor er todelt, dels går det ut på å finne løsninger for å ha digitale hjelpemidler på eksamen, og dels går det ut på å revidere det eksisterende hjelpemiddelreglementet. Det er behov for en revisjon av hjelpemiddelreglementet uavhengig av resultatet man kommer til om digitale hjelpemidler.”

Samlet sett har prosessen frem vedtakelsen av dette i beskjednen grad tatt stilling til dette spørsmålet. Dette mener vi også gjelder PMRs korte behandling av saken i møte 4/2017, sak nr. 4.

Slik vi ser det, er det nødvendig at de prinsipielle overveielser foretas i PMR på et bredt faktisk grunnlag.

Juridisk Studentutvalg er ikke prinsipielt motstandere av at alle kildene gjøres digitale, vi ser tvert imot flere fordeler ved det. Det samme har vi fått tilbakemeldinger fra studenter på. Man vil kunne nyttiggjøre seg en rekke søkefunksjoner i både lovtekst og dommer i stedet for dagens blaing. Det vil også bli enklere å ”flytte tekst”, som gjør at man ikke trenger å bruke mye tid på eksamensbordet på å sikre at det blir rett avskrift av kildematerialet.

Vi mener også at det i fin grad speiler at en rekke av dagens bruk av rettskilder i rettslivet er elektronisk bruk av kildene.

Juridisk Studentutvalg innstiller på at det tillates bruk av digitale hjelpemidler.

7.2 BØR STUDENTENE KUNNE HA KILDENE SKRIFTLIG OG?

Juridisk Studentutvalg innstiller på at dagens lov- og domssamling skal kunne medbringes i tillegg til de digitale kilder.

Mandatet til arbeidsgruppen utelukker ikke at kildene også skal kunne være tilgjengelig skriftlig for kandidatene, snarere tvert om, se tidligere.

Å tillate kandidatene å medbringe de sentrale kilder også i skriftform har en rekke fordeler. Mange studenter foretrekker å lese ting på papir og ikke på skjerm. Man får da fort et annet "inntrykk" av kildene. Dessuten er det knyttet stor usikkerhet til om de tekniske rammer og utstyr i Silurveien. Kandidatene har bare tilgang på én skjerm, og slik vi har forstått det er det heller ikke mulighet for en delt-skjerm-funksjon eller å kopiere mellom to programmer. Dette vil være en unødig utfordring, som lett vil kunne avhjelpest ved å kunne medbringe kildene skriftlig.

Ifm. at det særlig innstilles på større kildetilfang, og et mindre strengt hjelpemiddelreglement vil det ikke stilles de samme krav til bokkontroll.

Og i arbeidslivet er det en rekke jurister som foretrekker å arbeide med kildene skriftlig, og det er ikke slik at en universiell løsning passer alle. Valgfrihet bør stå sentralt.

Det vises også til den mulige konsekvens det kan ha for produksjonen av trykte lovsamlinger – som også fyller et større samfunnsmessig behov – at fakultetet går bort ifra at studentene ikke vil ha behov for å kjøpe dem lenger og at dette ikke er overveiet.

7.3 HVILKE KILDER SKAL OG BØR VÆRE TILGJENGELIGE?

Som en konsekvens av at man velger å innføre digitale hjelpemidler reiser spørsmålet om hvilke kilder studentene bør ha tilgang på seg.

Dette bør som et utgangspunkt avgjøres prinsipielt og i det alt vesentlige sammenfallende for alle de obligatoriske emner i rettsstudiet. Det bør for disse emner ikke være slik arbeidsgruppen skriver på side 7 at:

"Arbeidsgruppen er enig om at hvilke kilder som er relevante er fagavhengige og derfor må ansvarlig faglærer/ fagmiljøene å ta stilling til dette. "

Hvilke kilder som er tilgjengelige på eksamensbordet er i stor grad styrende også for hva studentene må sette seg inn i forut for eksamen og den totale studiebelastningen. Denne vil i betydelig grad forøkes ved slike betydelige utvidelser som det ligger an til.

Dette er en betydelig bekymring for studentene. Et eksempel kan være av betydelig illustrasjonsinteresse. For spørsmålet om man har rettslig interesse i å reise et søksmål (tvl. § 1-3) foreligger det ved siste telling av Gunnar Aasland over 300 relevante Høyesterettsavgjørelser.

Med et frislipp av all Høyesterettspraksis vil alle disse avgjørelser være tilgjengelige for kandidatene. Hvilke gode grunner kan det faktisk ha?

Det er greit nok slik arbeidsgruppens flertall sier at dette "er en utfordring studentene også vil måtte håndtere i arbeidslivet", men en eksamenssituasjon er ikke fullstendig lik med en arbeidssituasjon og danner bare et stykke på vei en nyttig referanseramme. I arbeidslivet stiller hver arbeidstaker med sitt juridikum som ballast. På eksamensbordet skal kandidatene få en byggesten i et juridikum. Eksamenssituasjonen skiller seg ad ved et langt større tidspress. Dernest er du ene og alene om din besvarelse. Og dess viktigere må det være styrende hva som faktisk er funksjonen til eksamen; å forsikre seg om at kandidatene ved eksamen forsvarlig behersker stoffet og evner å nytte en god juridisk metode – ikke å prøve å replisere en arbeidssituasjon fullt ut.

Arbeidsgruppens flertalls sammenlikning av den nye situasjonen på eksamensbordet med hjemmeeksamner og masteroppgaver, er lite skjønnsom. Begge disse vurderingsformer mangler flere av de særpreg som kjennetegner en eksamenssituasjon. En masteroppgave har man i alle fall et halvt år på å skrive om et selvvalgt, avgrenset tema. Hjemmeeksamner går også over lengre tid, og brukes i de obligatoriske deler av rettsstudiet ikke som vurderingsform i rettsdogmatiske fag. Eneste fellesnevneren vi ser ved disse to eksemplene er at de er dårlige sammenligningsgrunnlag, og ikke egnet til å trekke slutninger fra.

Slik situasjonen er i dag, skaper lov- og domssamlingen en forholdsvis forutsigbar ramme for hva det forventes at kandidatene har koll på og hvilke kilder de skal beherske. Dette skaper både i studiehverdagen og på eksamensbordet en forutsigbarhet. Ved et frislipp, selv om det er negativt avgrenset for visse kilder (forarbeider og teori), vil underlagsmaterialet det forventes at man har kjennskap til uungåelig øke. Dette er ikke udelt positivt. I et studie hvor studiebelastningen allerede er høy vil den øke ytterligere. Hvert studiepoeng er i dag bærer av mye underlagsmateriale.

Og det er jo ikke slik arbeidsgruppens flertall ser ut til å bygge på at studentene i dag ikke arbeider aktivt med (digitale) rettskildeverktøy overhodet, og at å åpne for at studentene må det på eksamen vil fremtvinge en revolusjon. Våre studenter bruker i dag både lovdata og rettsdata aktivt gjennom hele semesteret.

Det er dernest viktig at eksamen ikke blir en søkekonkurranse.

Juridisk Studentutvalg innstiller på at faglærers utvalg skal trekke rammen for hvilke rettskilder som er tilgjengelig på eksamen. I dette utvalget kan det være andre rettskilder enn dem man har med på eksamen i dag, men omfanget blir forutsigbart – både i studiehverdagen og på eksamensbordet. Studentene vil kunne jobbe med flere rettskilder enn lover og dommer, uten at man risikerer at eksamen blir et ugjennomtrengelig søkebonanza. Det tvinger også de vitenskapelig ansatte til å ha et bevisst og aktivt forhold til studentenes kilder. Dessuten blir det i sensuren klart og tydelig hvilke kilder kandidatene bør ha kjennskap til.

De vitenskapelig ansatte må med andre ord i forkant av semesteret identifisere relevante kilder og lage et utvalg av disse som i større eller mindre grad presenteres for studentene i all undervisning; på

forelesninger, kurs og i PBL-gruppene. Jusstudentene vet da, som i dag, hvilke kilder det kreves at man har lest, forstått, og innarbeidet. Likevel kan det være betydelige metodiske utfordringer ved disse kildene, både knyttet til relevans-, slutning- og vekt- på eksamensbordet som fordrer at studentene nyttiggjør all sin metodiske kunnskap. Det er selvsagt at det kan lønne seg å kjenne andre rettskilder enn dem i utvalget, men ikke et krav for å få de beste karakterene.

7.4 INNFASINGSMODELL

Juridisk Studentutvalg mener dessuten at innfasingen av digitale hjelpemidler skjer for fort. Utvalgets løsning på innfasingsspørsmålet er at det bør skje gradvis og saktere enn hva det er lagt opp til. Vi mener at ingen studenter som har hatt eksamen i gammel ordning bør få den nye ordningen, i alle fall i de obligatoriske emnene i studiet.

Innfasingen vil da skje med første kullet som starter på rettsstudiet våren 2018. Digitale hjelpemidler vil da følge dem – og nyere kull – gjennom hele studiet. Dette vil føre til en gradvis økning i emner og studenter som har eksamen med digitale hjelpemidler.

Begrunnelsen for vårt syn er følgende:

Vårt forslag til innfasing vil i større grad hensynta de arbeids- og eksamensvaner som våre studenter har opparbeidet seg. Slik det er nå, har man en god og forutsigbar ordning som (alle) studentene er familiære med.

Virkningene av innfasing vil slå forskjellig ut for studenter som fra starten av studiet lærer opp i og gjør det til en naturlig del av sin studiehverdag og studenter som i flere år har hatt eksamen med skriftlige kilder.

Denne ordningen favner i større grad også det behov man har for å utvikle løsningen for digitale hjelpemidler mens man går. Usikkerheten for nåværende studenter blir også mindre. Især når programmet fortsatt er under utvikling hos Lovdata, og etter all sannsynlighet vil utvikles ytterligere etter man høster erfaringer med det i praksis (ved eksamen).

Et ytterligere forhold er at alle de store endringene som man ønsker å foreta av rettsstudiet samtidig samlet sett fremstår som veldig mye nytt og dels uoversiktelig. Det bør ikke være noe verdensmesterskap i å ha alt klart med en gang og lansere alt snarest mulig. Som britene sier det, "slow and steady wins the race".

8 SAMMENFATTING

Juridisk Studentutvalg finner sammenfatningsvis dekning for å si at alle disse endringene er gjennomgripende, en rekke av dem er basert på manglende studentmedvirkning og vi kan vanskelig se at man har overveide alle konsekvenser av dem da de ble tatt.

I de prosessene vi faktisk har vært med i, har de andre vedtakene i stor grad blitt brukt som begrunnelse – og dels også hovedårsaken – også for øvrige endringer av rettsstudiet. Vi mener at dette har skygget for en del andre interesser som i større grad burde vært fremme i prosessen.

Selv er vi ikke av en bastant status quo-oppfatning, også rettsstudiet må utvikles for å møte dagens og morgendagens juridiske hverdag. Men vi ser på det som et grunnvilkår – især for beslutninger som nesten utelukkende får konsekvenser for studentene – at studentenes interesser er i forgrunnen og et vesentlig hensyn.

Dette mener vi av overnevnte grunner, ikke har vært tilfelle ved en rekke av endringene gjennomgått i dette skrevet. På bakgrunn av dette anmoder *Juridisk Studentutvalg* på det sterkeste med støtte fra et unisont studentmiljø å reversere – i større eller mindre grad – endringene.